

Luisterwijzer *Winterreise*

**Stichting
Senia**

Luisterwijzer

Liederencyclus Winterreise

Franz Schubert

Colofon

Gecomponeerd in: 1827
Duur: 65 minuten
Genre: Romantisch lied

Uitgever muziekwijzer Stichting Senia 2016
Auteur leeswijzer: Sandra van Kalken©
Senia-nummering: Z16-11
Nieuwe versie: 7 december 2017

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de samensteller/Stichting Senia.

Muziek-luisterwijzer

Franz Schubert, liederencyclus Winterreise

OVER DE COMPONIST

Franz Schubert (1797–1828) was de zoon van een schoolmeester die een door hem zelf opgerichte school in Wenen leidde. Er werd thuis door de familieleden veel samen gemusiceerd, met name composities voor strijkkwartet. Zijn vader en zijn broer Ignaz leerden hem de eerste beginselen van het vioolspel, later kreeg hij orgellessen en theorieles van een plaatselijke kerkorganist. In 1808 won hij een beurs die hem een plek opleverde in het koor van de Keizerlijke hofkapel in het Stadtkonvikt, waar hij ook naar school ging en op de kostschool verbleef. Hij kreeg les van onder andere de componist Antonio Salieri. Hij speelde viool in het leerlingenorkest, werd daar al snel eerste violist en zelfs waarnemend dirigent. Ook zong hij veel, voerde met zijn studiegenoten kamermuziek uit en speelde piano. Uit deze tijd stammen ook zijn eerste composities. Toen hij in 1812 de baard in de keel kreeg verliet hij de school, maar bleef nog zeker drie jaar lessen volgen bij Salieri. Hij besloot een opleiding tot leraar te volgen en werkte vervolgens met tussenpozen van 1814 tot 1818 als assistent leraar op de school van zijn vader. De jaren 1813 tot 1815 waren jaren van grote productiviteit. Hij componeerde strijkkwartetten, missen, symfonieën, een opera en meer dan 150 liederen.

In 1818 verliet hij definitief zijn ouderlijk huis om zich enkel aan het componeren te wijden. Om in zijn levensonderhoud te voorzien gaf hij muzieklessen. Ook bracht hij veel tijd met vrienden door, zowel in huiselijke kring als in de kroeg. Deze vriendenkring was van zeer groot belang voor Schubert. Zij boden hem onderdak, financiële hulp, inspiratie, gezelligheid en stonden garant voor een uitgebreid netwerk. Het beroep van componist gold in die tijd nog als een ambacht en inkomsten waren schaars. Door deze vriendenkring kende zijn leven, naast armoede en een onzekere toekomst, toch ook veel vrolijkheid en een mate van zorgeloosheid. Het lukte Schubert maar niet om zijn werk uitgegeven te krijgen. Pas in 1821 lukte het vrienden van hem om het lied 'Erlkönig' gedrukt te krijgen. Dit was het begin van een succesvolle periode. Ten huize van gegoede burgers en ambtenaren werden zogenaamde 'Schubertiades' georganiseerd waar zijn liederen en dansmuziek werden uitgevoerd.

Vanaf eind 1822 ging het niet goed met zijn gezondheid; waarschijnlijk had hij syfilis opgelopen en dat resulteerde in periodes van zwakte en ziekte. Desondanks componeerde hij tot aan zijn dood door. Schubert heeft tijdens zijn leven slechts één openbaar concert gegeven: in maart 1828. Dit concert was een groot succes, ook financieel: hij kon van de opbrengsten een eigen piano kopen. Schubert stierf in november 1828 aan de gevolgen van tyfus.

OVER DE LIEDEREN

Franz Schubert heeft een grote bijdrage geleverd aan het vormgeven van het Duitse romantische lied. Hij legde de grondslag voor de synthese van tekst en melodie. Voor de teksten koos hij vaak voor literaire gedichten. Zo heeft hij veel gedichten van Goethe en Schiller getoonzet. Zijn voorkeur ging in zijn jongere jaren voornamelijk uit naar teksten gebaseerd op volkstradities en natuurgevoel (zie liederen uit de cyclus *Die schöne Müllerin*), in zijn latere jaren steeds meer naar heel persoonlijke en verinnerlijkte teksten (zie de liederen uit de cyclus *Winterreise*).

De vorm van de liederen is niet al te complex: meestal zijn het coupletliederen of coupletliederen met kleine variaties, soms zogenaamde doorgecomponeerde liederen. Bij coupletliederen hebben alle strofes van het gedicht dezelfde melodie en begeleiding, bij de variaties zijn er ook strofes bij met een nieuwe melodie en begeleiding. Doorgecomponeerde liederen zijn liederen waarbij elke strofe van het gedicht een andere melodie/begeleiding heeft.

De pianobegeleiding is niet alleen ondersteunend, maar werkt samen met de zangstem om zo veel mogelijk uitdrukking aan de tekst te geven. Schubert probeert in zijn liederen zo goed mogelijk de tekst en de sfeer van de tekst te verklanken in zijn begeleidingen. Bij voorbeeld het ruisende geluid van het spinnewiel in het lied *Gretchen am Spinnrade*, of de dialoog tussen

zangstem en piano in *Der greise Kopf*.

Tekstuitbeelding in de melodie en/of de begeleiding kan ook alleen betrekking hebben op een enkel woord of een zin of zinsdeel. Als muzikaal middel gebruikt Schubert bijvoorbeeld accenten, het herhalen van bepaalde ritmische motieven, opvallende sprongen in de melodie (stijgend of dalend) of speciale, onverwachte wendingen in de melodie en/of harmonie.

Schubert componeerde in totaal zo'n 500 liederen voor zangstem en piano.

OVER DE DICHTER

Wilhelm Müller (1794–1827 te Dessau) was een kind uit een handarbeidersgezin. Na zijn schooltijd in Dessau studeerde hij vanaf 1812 filosofie en geschiedenis in Berlijn. In 1813 nam hij als vrijwilliger dienst in het Pruisische leger en nam hij deel aan meerdere veldslagen tegen Napoleon. In 1814 keerde hij terug naar Dessau en hervatte zijn studie die hij vervolgens in 1817 in Berlijn afsloot. Hij was een frequent bezoeker van zowel wetenschappelijke- als kunstenaarskringen. Na zijn studie kreeg hij de kans om met de Pruisische Baron Sack een reis naar Egypte te maken. De reis strandde in Rome waar zij ieder hun eigen weg gingen. Müller bleef

nog zeker een half jaar in Italië waar hij veel optrok met kunstenaars. Terug in Dessau aanvaardde hij een aanstelling als leraar Latijn en Grieks. Naast zijn functie als leraar kreeg hij de opdracht om mee te helpen bij de oprichting van een hertogelijke openbare bibliotheek, wat voor hem een steeds grotere werklast betekende. In 1824 werd hij tot bibliothecaris van de hofbibliotheek benoemd. Kort na een reis door Zuid-West Duitsland stierf hij aan een hartstilstand. Omdat hij vanaf 1815 trouw een dagboek bijhield, is vrij veel over zijn leven bekend. Zijn dichtwerk ontstond naast zijn werk als leraar, bibliothecaris, filoloog, literatuurhistoricus, criticus, essayist, uitgever en vertaler.

Vanaf zijn schooltijd schreef Müller gedichten, maar echt hoog aangeschreven stond zijn werk niet. In 1823 deed hij veel moeite om een groot deel van zijn gedichten in een bundel gepubliceerd te krijgen. In 1824 ging zijn uitgever ermee akkoord om een deel van de gedichten uit te geven in een bundel met de titel: "Gedichte aus den hinterlassenen Papieren eines reisenden Waldhornisten. Zweites Bändchen". (De waldhoorn wordt in de romantiek vaak gebruikt als symbool voor herinnering, spijt, maar ook voor hoop). Saillant detail is dat er helemaal geen "erstes Bändchen" bestond: zo zou de indruk worden gewekt van een serie bundels. Het is voor deze gedichtenbundel dat Müller de complete cyclus Die Winterreise samenstelde. Tweeëntwintig van de vierentwintig gedichten waren al eerder gepubliceerd waarvan de eerste twaalf in de literaire almanak "Urania für 1823". Het zijn de gedichten uit deze almanak die Franz Schubert als eerste in handen krijgt.

Uit Müllers dagboeken is bekend dat hij vond dat zijn gedichten erom riepen om op muziek gezet te worden. Al in 1815 schreef hij: *"Ich kann weder spielen noch singen und wenn ich dichte so sing ich doch und spiele auch. Wenn ich die Weisen von mir geben könnte; so würden meine Lieder besser gefallen als jetzt. Aber, getrost, es kann sich ja eine gleichgestimmte Seele finden die die Weise aus den Worten heraushorcht und sie mir zurückgibt"* (8-10-1815). Helaas heeft hij de toonzettingen van Schubert nooit gehoord.

Eind vorige eeuw is er meer aandacht en waardering voor het werk van Müller gekomen. De deelrepubliek Sachsen-Anhalt heeft in 1997 de Wilhelm Müller prijs ingesteld. De onderscheiding wordt gegeven voor een Duitstalige werk: een roman, gedichtenbundel, reisbeschrijving, essay of reportage.

Schubert's Winterreise

Schubert's vriend Josef von Spaun schreef over Schubert en de cyclus Winterreise het volgende:

"Schubert wurde durch einige Zeit düster gestimmt und schien angegriffen. Auf meine Frage, was in ihm vorgehe, sagte er nur: "Nun, ihr werdet es bald hören und begreifen". Eines Tages sagte er zu mir: "komme heute zu Schober, ich werde euch eine Zyklus schauerlicher Lieder vorsingen. Ich bin begierig zu sehen, was ihr dazu sagt. Sie haben mich mehr angegriffen, als dieses bei anderen Liedern der Fall war". Er sang uns nun mit bewegter Stimme die ganze Winterreise durch. Wir waren über die düstere Stimmung dieser Lieder ganz verblüfft, und Schober sagte es habe ihm nur ein Lied, Der Lindenbaum, gefallen. Schubert sagte hierauf nur: "mir gefallen diese Lieder mehr als alle und sie werden euch auch noch gefallen"; und er hatte recht, bald waren wir begeistert von dem Eindruck der wehmütigen Lieder, die Vogl meisterhaft

vortrug“.

In 1824 had Schubert Wilhelm Müllers gedichtencyclus Die schöne Müllerin getoonzet en was zo voor het eerst in contact gekomen met het werk van Müller. Müllers cyclus Die Winterreise verscheen in twee delen: in 1823 (de eerste twaalf gedichten) en in 1824 (de complete cyclus). Müller had graag gezien dat de componist Carl-Maria von Weber, aan wie hij de cyclus had opgedragen, zijn gedichten had getoonzet, maar zowel von Weber als Müller zelf stierven in 1827, het jaar waarin Schubert aan zijn Winterreise werkte. Als eerste zette hij de eerste twaalf gedichten op muziek en na het verkrijgen van de volledige cyclus volgde de tweede serie van twaalf gedichten.

Er ligt geen echte handeling ten grondslag aan Die Winterreise. Het is meer een aaneenschakeling van herinneringen en stemmingen van een in de liefde zwaar teleurgestelde man op een schijnbaar doelloze reis door een winterlandschap.

Schubert, die al een tijdlang tobde met zijn gezondheid en veel tegenslagen had doorgemaakt, voelde zich erg aangetrokken tot de sombere sfeer die deze gedichten oproept. Je zou kunnen zeggen dat hij zich op dat moment in zijn leven herkende in de ik-figuur uit de cyclus. In het begin van de cyclus is de ik-figuur nog vol goede hoop, maar in de loop van de cyclus lijkt deze hoop totaal vervlogen.

Inleiding bij de discussievragen

Het beluisteren van de complete liederencyclus neemt ongeveer vijf kwartier in beslag. U kunt er ook voor kiezen alleen de acht liederen te beluisteren die in deze muziekwijzer besproken worden. Het beluisteren hiervan duurt ongeveer 30 minuten. Deze acht liederen geven een representatief beeld van de cyclus. Van de complete Winterreise is de Duitse tekst met de Nederlandse vertaling van Lau Kanen bijgeleverd. Daarnaast vindt u in de bijlage van de acht gekozen liederen ook een vertaling van Jan Rot.

Bij de discussievragen wordt nader ingegaan op de volgende liederen uit de cyclus:

1. Gute Nacht, 3. Gefror'ne Tränen, 4. Erstarrung, 5. Der Lindenbaum, 11. Frühlingstraum, 13. Die Post, 15. Die Krähe en 24. Der Leiermann.

De internetlinks uit deze luisterwijzer, vindt u ook op www.senia.nl In de rubriek muziek.

Voor de discussievragen 1 tot en met 24 is gekozen voor een uitvoering uit 1962 van de bariton Dietrich Fischer-Diskau en de pianist Gerald Moore. De tijdsaanduidingen bij de liederen hebben betrekking op onderstaande link:

<https://www.youtube.com/watch?v=oZqPTkmlnFE> (1)

Deze vragen kunnen zonder uitzondering ook beantwoord worden aan de hand van een willekeurige goede uitvoering op CD. De overige vragen hebben betrekking op andere interpretaties van de liederen en de verschillende vertalingen. Het is aan te bevelen eerst het gedicht te lezen alvorens het lied te beluisteren.

DISCUSSIEVRAGEN

Gute Nacht 0:03 – 5:16

1. Kunt u onder woorden brengen waar dit gedicht over gaat?
2. Gute Nacht bestaat uit vier coupletten. De melodie en begeleiding van de coupletten zijn min of meer gelijk. De zangmelodie begint elk couplet met een opvallende, pakkende melodielijn. Kunt u beredeneren waar de kracht van deze melodie in ligt?
3. Eén aspect van de pianobegeleiding blijft het gehele lied hetzelfde. Kunt u dat benoemen? Wat zou de componist hiermee beoogd hebben?
4. In couplet 1 wordt op een gegeven moment de spanning verhoogd. Waar in de tekst vindt dit plaats en op welke manier komt dit in de muziek tot uiting? Vindt u dit moment een logische keus?
5. In de inleiding heeft u kunnen lezen dat Schubert probeert de tekst en de sfeer van de gedichten weer te geven in de begeleiding. Vlak voor de zangstem couplet 4 inzet, vindt een plotselinge verandering van sfeer plaats. Kunt u deze verandering beschrijven? Wat zou een reden kunnen zijn voor deze sfeerverandering? Op enig moment in dit couplet maakt deze verandering weer plaats voor de oorspronkelijke sfeer van dit lied. Kunt u dit moment aanwijzen? Wat zou de reden hiervoor kunnen zijn?

Gefror'ne Tränen 07:06 – 9:36

6. Kunt u voor de inleiding en het begin van het eerste couplet beschrijven op welke manier de bevroren tranen worden verklankt in de begeleiding? Vindt u dat Schubert in zijn opzet is geslaagd?
7. Couplet 2 wijkt qua melodie en begeleiding af van de coupletten 1 en 3. Kunt u onder woorden brengen waaruit die verschillen bestaan? Sluit dit naar uw mening goed bij de tekst aan?

Erstarrung 09:39 – 12:31

8. Dit lied klinkt zeer onrustig. Kunt u zowel voor de melodie als voor de begeleiding aspecten benoemen die dit lied zo onrustig doen klinken?
9. Geeft de tekst aanleiding tot deze onrustige toonzetting? Zo ja, bij welke woorden in het bijzonder? Zo nee, waarom niet?

Der Lindenbaum 12:34 – 17:05

10. Der Lindenbaum wordt vaak genoemd als het populairste lied uit de cyclus. Kunt u argumenten aandragen waarom juist dit lied zo populair is? Denkt u hierbij zowel aan de tekst als aan de muziek.
11. De strofe die begint met de tekst 'Die Kalten Winde bliesen' wijkt qua tekst en muziek sterk af van de andere strofen. Kunt

u enkele verschillen aangeven?

12. Waarom zou de dichter zo'n afwijkend couplet inlassen?

Frühlingstraum 33:10 – 37:03

13. Frühlingstraum bestaat uit zes coupletten. De coupletten 1 t/m 3 hebben dezelfde melodie en begeleiding als de coupletten 4 t/m 6, maar onderling verschillen ze sterk.

Kunt u de verschillen in melodie en begeleiding tussen de coupletten 1, 2 en 3 beschrijven? Vindt u dat Schubert hier de verschillende emoties van de ik-figuur goed treft in zijn muziek?

Die Post 39:49 – 42:04

14. Het lied Die Post valt direct op. Het is anders van karakter dan de voorgaande liederen. Kunt u dit verschil in karakter omschrijven?

15. In de melodie van de pianopartij is de posthoorn direct goed herkenbaar. Kunt u onder woorden brengen hoe Schubert de posthoorn in de pianopartij laat weerklinken?

16. In de begeleiding wordt het hele stuk door eenzelfde soort ritmisch motief gespeeld (in de coupletten 2 en 4 is dit motiefje iets veranderd).

Kunt u uit de tekst opmaken waar dit motief voor staat?

17. In de vrij korte tekst komt een aantal sterke emoties naar voren. Kunt u deze benoemen?

Die Krähe 45:01 – 47:04

18. De kraai staat symbool voor de (naderende) dood. De Ik-figuur is niet angstig, maar heeft eerder een meer berustende houding. Kunt u aangeven hoe dat tot uiting komt in de muziek

19. In couplet 3 is sprake van nog een andere duidelijke emotie. Welke emotie betreft dat hier?

Der Leiermann 1:07:58 – 1:11:19

Voorafgaand aan de discussievragen over Der Leiermann (de draailierman), volgt een korte beschrijving van de draailier met een link naar een youtube-fragment.

De draailier is een snaarinstrument waarbij twee van de snaren continu worden aangestreeken door een wiel dat met de hand middels een slinger wordt rondgedraaid. Deze twee tonen (de zogenaamde bourdon) klinken alsmaar door, terwijl met de andere hand op enkele toetsen de melodie wordt gespeeld. Het instrument is ontstaan in de middeleeuwen en had in die tijd een zekere status. In de Romantiek is het een volksmuziekinstrument en is het zelfs verworpen tot het instrument van de bedelaar.

U kunt het instrument bekijken en beluisteren via de onderstaande link. <https://www.youtube.com/watch?v=QHmML7bu-iM> (2)

20. In de pianopartij van Der Leiermann imiteert Schubert de draailier. Vindt u dat hij hierin is geslaagd? Kunt u hiervoor argumenten noemen?

21. Tussen de Ik-figuur en de draailierman vindt een muzikaal vraag- en antwoordspel plaats. Kunt u dit uitleggen?
22. Wat voor sfeer roept dit lied op?
23. Der Leiermann is het laatste gedicht/lied uit de cyclus. Vindt u dat de cyclus met dit gedicht/lied een gesloten of een open einde heeft?
24. Deze gedichten zijn een typisch voorbeeld van de romantische denkwereld.
Kunt u enkele thema's uit deze denkwereld noemen die in deze gedichten aan bod komen?

De tenor Ian Bostridge heeft een aantal jaren geleden samen met pianist Julius Drake een meer theatrale uitvoering van Winterreise opgenomen.

Kijkt en luistert u via onderstaande link naar deze uitvoering van het lied Erstarrung.

<https://www.youtube.com/watch?v=NXwyIBUIJhs> (3)

25. Wat is uw mening over deze uitvoering? Vindt u dat het theatrale aspect iets toevoegt aan het lied, of juist niet?

De Nederlandse componist Boudewijn Tarenskeen heeft nieuwe muziek gecomponeerd bij de Winterreise cyclus. Samen met zangeres Wende Sniijders is zijn versie van Winterreise in mei 2014 voor het eerst uitgevoerd.

In het programma *Podium Witteman* heeft Wende Sniijders gedeeltes uit de liederen *Gute Nacht*, *Der Lindenbaum* en *Wasserflut* ten gehore gebracht (zij is te zien aan het einde van het programma: 1:17:20).

http://www.npo.nl/podium-witteman/01-02-2015/VPWON_1239715

(4)

Ook kunt u de trailer bekijken die van de voorstelling (zie onderstaande link) is gemaakt . Hier ziet u in een tijdsbestek van twee minuten korte, aan elkaar gemonteerde gedeeltes uit een selectie van de liederen. <http://www.wendezingtwinterreise.nl/> (5)

26. Wat vindt u van deze nieuw gecomponeerde muziek bij Winterreise?
27. Wende Sniijders is geen klassiek geschoolde zangeres. Vindt u dit een gemis bij deze uitvoering?
28. De voorstelling (zie de link: www.wendezingtwinterreise.nl) is geregisseerd door Gerardjan Rijnders. Wat is uw mening over het theatrale aspect van deze uitvoering?
29. Op de site van onder andere het Muziekgebouw.nl staat over deze compositie:
"Bij Tarenskeen worden de liederen *songs*, de gedichten *lyrics* en het recital een *performance*. Een battle tussen zangeres en pianist".
Je zou kunnen stellen dat het een compositie is tussen Lichte Muziek en Hoge Kunst. Bent u het hiermee eens?
30. Vindt u dat de gedichten van Müller voldoende tot hun recht

komen in deze uitvoering? Zijn deze gedichten geschikt voor een dergelijke uitvoering? Vindt u dat er sprake is van een verrijking of juist niet?

31. Müller stelde zijn Die Winterreise cyclus samen uit reeds eerder, los gepubliceerde, gedichten. Vindt u dat hij erin is geslaagd een samenhangend geheel van deze gedichten te maken?

32. Schubert houdt zich aan de volgorde van de gedichten zoals Müller die uitgegeven heeft. Hij maakt één uitzondering: hij heeft de gedichten *Die Nebensonnen* en *Mut* van plaats gewisseld. Bij Schubert is de volgorde: 22: *Mut* en 23: *Die Nebensonnen*. Bent u het eens met deze beslissing van Schubert?

33. Müller vond zelf dat zijn gedichten er om riepen om op muziek gezet te worden. Vindt u dat de muziek een wezenlijke bijdrage levert aan deze gedichten, of ze misschien zelfs op een hoger plan tilt? Of vindt u juist dat deze gedichten het meest tot hun recht komen wanneer zij gedeclameerd worden?

34. Er zijn meerdere Nederlandse vertalingen gemaakt van de gedichtencyclus van Müller, onder andere door Lau Kanen (geb.1939) en Jan Rot (geb.1957). In bijlage 2 zijn de vertalingen van Jan Rot opgenomen van de besproken liederen. Kunt u beredeneren waarom Lau Kanen (zie bijlage 1) zijn vertaling een 'herdichting' noemt en Jan Rot zijn vertaling een 'hertaling' noemt?

35. Wat is uw mening over beide vertalingen? Welke manier van vertalen spreekt u het meeste aan?

Luistert u naar de uitvoering van Die Krähe in de hertaling van Jan Rot. Het lied wordt uitgevoerd door zanger Maarten Koningsberger en pianist Roger Braun (dit is een gedeelte uit een uitzending van Vrije Geluiden VPRO 0:00 – 1:40).

<https://www.youtube.com/watch?v=4JX1AjQFq-8> (6)

36. Hoe komt deze uitvoering in de hertaling bij u over? Naar welke vertaling gaat uw voorkeur uit?

37. Wat is, na het beluisteren van de complete cyclus of van de besproken liederen, uw indruk van deze liederen? Welk lied spreekt u het meeste aan? En welk het minst? Kunt u hiervoor argumenten noemen?

Voor degenen die meer willen lezen over Schuberts Winterreise is het boek van de Engelse tenor Ian Bostridge een aanrader: Ian Bostridge, Schuberts Winterreise – Een meesterwerk ontleed. Vertaling Frits van der Waa; Hollands Diep, 2015.

Die Winterreise Gedichten van Wilhelm Müller

Gute Nacht

Fremd bin ich eingezogen, Fremd zieh' ich wieder aus.

Der Mai war mir gewogen Mit manchem Blumenstrauß.
Das Mädchen sprach von Liebe,
Die Mutter gar von Eh', - Nun ist die Welt so trübe, Der Weg gehüllt in Schnee.

Ich kann zu meiner Reisen Nicht wählen mit der Zeit, Muß selbst den Weg mir weisen In dieser Dunkelheit.

Es zieht ein Mondenschatten Als mein Gefährte mit,
Und auf den weißen Matten Such' ich des Wildes Tritt.

Was soll ich länger weilen,
Daß man mich trieb hinaus? Laß irre Hunde heulen
Vor ihres Herren Haus;
Die Liebe liebt das Wandern - Gott hat sie so gemacht - Von einem zu dem andern.
Fein Liebchen, gute Nacht!

Will dich im Traum nicht stören, Wär schad' um deine Ruh'. Sollst meinen Tritt nicht hören - Sacht, sacht die Türe zu!
Schreib im Vorübergehen
Ans Tor dir: Gute Nacht,
Damit du mögest sehen, An dich hab' ich gedacht.

Die Wetterfahne

Der Wind spielt mit der Wetterfahne Auf meines schönen Liebchens Haus. Da dacht' ich schon in meinem Wahne, Sie pfiff den armen Flüchtling aus.

Er hätt' es eher bemerken sollen,
Des Hauses aufgestecktes Schild,
So hätt' er nimmer suchen wollen Im Haus ein treues Frauenbild.

De winterreis Herdichtung, Lau Kanen

Goede nacht

Als veemdeling gekomen, Als vreemdeling gegaan.
In mei kon ik nog dromen, Droeg ik nog bloemen aan. Het meisje sprak van liefde,
De moeder zelfs van trouw. Nu ben ik een ontriefde, Waad ik door sneeuw en kou.

Ik kan zelf voor mijn reizen Niet kiezen uur en tijd,
Moet zelf de weg mij wijzen In deze donkerheid.
De maan stuurt mij als makker Een flauwe schaduw mee,
En op de witte akker Zoek ik een spoor van 't ree.

Wat zal ik langer wijlen, Tot men mij buiten smijt? Laat wilde honden huilen Voor 't diensthuis van die meid! De liefde houdt van zwerven - God heeft haar zo bedacht - Langs vele, vele erven: Lief schatje, goede nacht!

Ik zal je droom niet storen, Jij bent ook veel te moe,
Moet mijn vertrek niet horen: Zacht, zacht de deuren toe!
'k Schrijf, nu 'k eruit ga knijpen, Op 't poortje 'Goede nacht', Zodat je zult begrijpen:
Aan jou heb ik gedacht.

De windvaan

De wind draait wild de vaan in de rondte Daarboven op mijn liefjes dak.
Mijn argwaan had het snel gevonden: Ik vlucht hier onder spotgelach.

Had maar zo lang niet zijn blik ontweken Dat opgestoken tollend schild, Dan had hij nooit hier rondgekeken
Naar 'n meisje trouw en lief en mild.

Der Wind spielt drinnen mit den Herzen Wie
auf dem Dach, nur nicht so laut.
Was fragen sie nach meinen Schmerzen?
Ihr Kind ist eine reiche Braut.

Gefror'ne Tränen

Gefrorne Tropfen fallen Von meinen
Wangen ab: Ob es mir denn
entgangen, Daß ich geweinet hab'?

Ei Tränen, meine Tränen,
Und seid ihr gar so lau, Daß ihr erstarrt zu Eise
Wie kühler Morgentau?

Und dringt doch aus der Quelle
Der Brust so glühend heiß,
Als woltet ihr zerschmelzen Des ganzen
Winters Eis!

Erstarrung

Ich such' im Schnee vergebens
Nach ihrer Tritte Spur,
Wo sie an meinem Arme
Durchstrich die grüne Flur.

Ich will den Boden küssen,
Durchdringen Eis und Schnee
Mit meinen heißen Tränen, Bis ich die
Erde seh'.

Wo find' ich eine Blüte, Wo find' ich
grünes Gras? Die Blumen sind
erstorben, Der Rasen sieht so blaß.

Soll denn kein Angedenken Ich nehmen mit
von hier? Wenn meine Schmerzen schweigen,
Wer sagt mir dann von ihr?

Mein Herz ist wie erstorben,
Kalt starrt ihr Bild darin;
Schmilzt je das Herz mir wieder, Fließt auch ihr
Bild dahin!

Der Lindenbaum

Am Brunnen vor dem Tore
Da steht ein Lindenbaum;
Ich träumt' in seinem Schatten So

De wind kan hier met harten spelen, Als
met de vaan, zij 't niet zo luid.
Wat kan hun mijn gepieker schelen?
Hun kind is immers een rijke bruid!

Bevroren tranen

Bevroren druppels vallen
Neer op mijn winterjas. Hoe kan
het mij ontgaan zijn, Dat ik aan
't schreien was?

Ach tranen, stille tranen,
Zijn jullie dan zo lauw, Dat je
verstart tot ijzel
Als koele morgendauw?

Toch wel je uit mijn binnenst'
Omhoog zo gloeiend heet, Als
zou je willen smelten Het
winterijs compleet!

Verstarring

In de besneeuwde velden Zoek ik
vergeefs haar spoor. Hier liep zij
aan mijn armen, Voordat ik haar
verloor.

Ik wil de grond hier kussen,
Door sneeuw en ijs heengaan, Ze
met mijn tranen smelten, Tot ik
haar stap zie staan.
Waar vind ik nog wat bloesem,
Waar vind ik nog groen gras? De
bloemen zijn gestorven, Het gras
is grauw als as.

Niet goed dat ik een stukje Van
deze plaats bewaar?
Als mijn verdriet gedooft is, Wie
spreekt mij dan van haar?

Mijn hart is als gestorven,
Haar beeld daarin verstart;
Gaat ooit mijn hart weer smelten, Dan
vloeit zij uit mijn hart!

De lindenboom

Bij de fontein vóór 't poorthuis,
Daar staat een lindenboom. Ik
droomde in zijn schaduw Zo vaak

manchen süßen Traum.

Ich schnitt in seine Rinde
So manches liebe Wort;
Es zog in Freud' und Leide Zu ihm
mich immer fort.

Ich muß't auch heute wandern
Vorbei in tiefer Nacht,
Da hab' ich noch im Dunkeln Die Augen
zugemacht.

Und seine Zweige rauschten, Als
riefen sie mir zu: Komm her zu mir,
Geselle, Hier find'st du deine Ruh'!

Die kalten Winde bliesen
Mir grad' ins Angesicht;
Der Hut flog mir vom Kopfe, Ich wendete
mich nicht.

Nun bin ich manche Stunde Entfernt von
jenem Ort,
Und immer hör' ich's rauschen:
Du fändest Ruhe dort!

Wasserflut

Manche Trän' aus meinen Augen
Ist gefallen in den Schnee;
Seine kalten Flocken saugen Durstig ein das
heiße Weh.

Wenn die Gräser sprossen wollen
Weht daher ein lauer Wind,
Und das Eis zerspringt in Schollen Und der
weiche Schnee zerrinnt.

Schnee, du weißt von meinem Sehnen, Sag',
wohin doch geht dein Lauf? Folge nach nur
meinen Tränen, Nimm dich bald das Bächlein
auf.

Wirst mit ihm die Stadt durchziehen,
Muntre Straßen ein und aus;
Fühlst du meine Tränen glühen, Da ist
meiner Liebsten Haus.

een zoete droom.

Ik sneed verliefde woorden,
Zo vele, in zijn bast. In goed'
en kwade tijden Was ik daar
vaste gast.

Ook nu moest ik er langs gaan
In 't holste van de nacht,
Ik heb er nog in 't donker Met
ogen dicht gewacht.

En al zijn takken ruisten, Als
riepen zij mij toe:
'Kom hier maar, beste makker,
Hier word je nooit meer moe!'

De koude winden kwamen
Mij in 't gezicht gewaaid;
De hoed vloog mij van 't hoofd af, Ik
ben niet omgedraaid.

Nu ben ik vele uren Ver van
die plaats vandaan
En steeds nog hoor ik 't ruisen:
'Daar kon je rusten gaan!'

Watervloed

In de sneeuw moet uit mijn ogen
Meen'ge traan gevallen zijn. En de
koude vlokken zogen Gretig op de
hete pijn.

Als de grassen willen groeien,
Waait van ginds een lauwe wind
En het ijs verbreekt zijn boeien En
de zachte sneeuw ontbindt.

Sneeuw, je weet van mijn verlangen,
Zeg mij toch waarheen je gaat. 't
Beekje zal je graag ontvangen, Als je
met mijn tranen gaat.

Je zult dan de stad door vloeien,
Blij straten in en uit; Voel je plots
mijn tranen gloeien, Dan woont
daar mijn lieve bruid!

Auf dem Fluße

Der du so lustig rauschtest,
Du heller, wilder Fluß,
Wie still bist du geworden, Gibst keinen
Scheidegruß.

Mit harter, starrer Rinde
Hast du dich überdeckt,
Liegst kalt und unbeweglich Im Sande
ausgestreckt.

In deine Decke grab' ich
Mit einem spitzen Stein
Den Namen meiner Liebsten Und
Stund' und Tag hinein:

Den Tag des ersten Grußes,
Den Tag, an dem ich ging;
Um Nam' und Zahlen windet Sich ein
zerbroch'ner Ring.

Mein Herz, in diesem Bache Erkennst
du nun dein Bild? Ob's unter seiner
Rinde
Wohl auch so reißend schwillt?

Rückblick

Es brennt mir unter beiden Sohlen,
Tret' ich auch schon auf Eis und Schnee, Ich
möcht' nicht wieder Atem holen, Bis ich nicht
mehr die Türme seh'.

Hab' mich an jedem Stein gestoßen,
So eilt' ich zu der Stadt hinaus;
Die Krähen warfen Bäll' und Schloßen Auf
meinen Hut von jedem Haus.

Wie anders hast du mich empfangen, Du
Stadt der Unbeständigkeit! An deinen
blanken Fenstern sangen Die Lerch' und
Nachtigall im Streit.

Die runden Lindenbäume blühten,
Die klaren Rinnen rauschten hell,
Und ach, zwei Mädchenaugen glühten. - Da
war's gescheh'n um dich, Gesell!

Kommt mir der Tag in die gedanken,
Möcht' ich noch einmal rückwärts seh'n. Möcht'
ich zurücke wieder wanken, Vor ihrem Hause
stille steh'n.

Op de rivier

Jij die zo lustig ruiste,
Jij held're, wilde vloed,
Hoe stil ben je geworden, Geeft
zelfs geen afscheidsgroet.

Met 'n harde dikke ijslaag
Heb jij je overdekt, Ligt koud
en onbeweeglijk In 't
zandbed uitgestrekt.

In je harde ijslaag kerf ik
Met 'n scherpe, spitse steen De
letters van mijn liefste Plus uur
en dag meteen:

De dag van 't eerste knikje, De
dag waarop ik ging. Om naam
en datums trek ik Een
stukgebroken ring.

Mijn hart, kun je herkennen Wat
deze beek vertelt?
Dat diep onder je ijskorst
De stroom gevaarlijk zwelt?

Terugblik

Het brandt mij onder beide zolen,
Al reikt de sneeuw ook tot mijn knie,
Mijn adem mag van mij gestolen, Tot ik
die torens niet meer zie.

'Heb mij aan elke steen gestoten',
Zo ijld' ik weg uit deze stad;
Door kraaien werd mijn hoed beschoten Met
klonten ijs uit ieder gat.

Hoe anders heb je me ontvangen, O
stad van onstandvastigheid!
Bij blanke vensters klonken zangen:
Leeuw'rik en nachtegaal om strijd.

De ronde lindenbomen bloeiden,
De klare stroompjes ruisten hel,
En, ach, twee meisjesogen gloeiden – Toen
was 't gebeurd met jou, gezel!

Komt mij die dag weer in gedachten, Dan
wou ik eenmaal terug nog gaan,
Dan strompeld' ik met laatste krachten,
Om voor haar huis weer stil

Irrlicht

In die tiefsten Felsengründe
Lockte mich ein Irrlicht hin;
Wie ich einen Ausgang finde, Liegt nicht
schwer mir in dem Sinn.

Bin gewohnt das Irregehen,
's führt ja jeder Weg zum Ziel; Uns're
Freuden, uns're Wehen, Alles eines
Irrlichts Spiel!

Durch des Bergstroms trockne Rinnen
Wind' ich ruhig mich hinab,
Jeder Strom wird's Meer gewinnen, Jedes
Leiden auch sein Grab.

Rast

Nun merk' ich erst wie müd' ich bin,
Da ich zur Ruh' mich lege;
Das Wandern hielt mich munter hin Auf
unwirtbarem Wege.
Die Füße frugen nicht nach Rast,
Es war zu kalt zum Stehen; Der
Rücken fühlte keine Last, Der Sturm
half fort mich wehen.

In eines Köhlers engem Haus Hab'
Obdach ich gefunden.
Doch meine Glieder ruh'n nicht aus:
So brennen ihre Wunden.
Auch du, mein Herz, in Kampf und Sturm
So wild und so verwegen,
Fühlst in der Still' erst deinen Wurm Mit
heißem Stich sich regen!

Frühlingstraum

Ich träumte von bunten Blumen,
So wie sie wohl blühen im Mai;
Ich träumte von grünen Wiesen, Von
lustigem Vogelgeschrei.

Und als die Hähne krächten,
Da ward mein Auge wach;
Da war es kalt und finster, Es schrien
die Raben vom Dach.

Doch an den Fensterscheiben, Wer malte
die Blätter da? Ihr lacht wohl über den
Träumer, Der Blumen im Winter sah?

Dwaallicht

Naar de diepste rotsenkloven Lokte
mij een dwaallicht heen:
Hoe ik hier weer uit zal komen,
Is voor mij geen echt probleem.

'k Ben gewend om te verdwalen, 't
Eindpunt vind je altijd wel: Onze
vreugde, ook ons lijden, Alles is een
dwaallichtspel.

Door de bedding van de bergstroom
Daal ik rustig meegaand af. Elke
stroom mondt in de zee uit, ieder
lijden stopt in 't graf.

Rust

Nu merk ik eerst hoe moe ik ben,
Nu 'n bed ik heb gekregen: De
zwerflust hield mijn moed erin Op
onherbergzame wegen.
Mijn voeten vroegen niet om rust,
Het was te koud voor stilstaan;
Mijn rug was zich geen last bewust, De
storm blies mij tot voortgaan.

In 'n kolenbranders krappe huis
Heb 'k onderdak gevonden;
Mijn lichaam rust nochtans niet uit, Zo
branden nog zijn wonden.
Ook jij, mijn hart, in strijd en storm
Zo wild en stoer gebleken,
Voelt in de stilte pas je worm Venijnig fel
gaan steken!

Lentedroom

Ik droomde van bonte bloemen,
Zoals ze wel bloeien in mei;
Ik droomde van groene weiden, Van
zingende vogels daarbij.

En toen de hanen kraaiden
En dat mijn slaap verbrak,
Toen was het koud en donker
En krijsten de raven op 't dak.

Maar op de vensterruiten Wie
verfde daar bladerrag? U gniffelt
over de dromer Die 's winters nog
bloemen zag?

Ich träumte von Lieb um Liebe,
Von einer schönen Maid,
Von Herzen und von Küssen, Von Wonne
und Seligkeit.

Und als die Hähne krächten,
Da ward mein Herze wach;
Nun sitz' ich hier alleine
Und denke dem Traume nach.

Die Augen schließ' ich wieder, Noch schlägt
das herz so warm.
Wann grünt ihr Blätter am Fenster?
Wann halt' ich mein Liebchen im Arm?

Einsamkeit

Wie eine trübe Wolke
Durch heit're Lüfte geht, Wenn in der
Tanne Wipfel Ein mattes Lüftchen
weht:

So zieh ich meine Straße
Dahin mit tragem Fuß,
Durch helles, frohes Leben Einsam und
ohne Gruß.

Ach, daß die Luft so ruhig!
Ach, daß die Welt so licht! Als noch
die Stürme tobten, War ich so elend
nicht.

Die Post

Von der Straße her ein Posthorn klingt. Was
hat es, daß es so hoch aufspringt, Mein Herz?

Die Post bringt keinen Brief für dich. Was
drängst du denn so wunderbar, Mein Herz?

Nun ja, die Post kommt aus der Stadt, Wo ich
ein liebes Liebchen hat, Mein Herz!

Willst wohl einmal hinüberseh'n Und fragen,
wie es dort mag geh'n, Mein Herz?

Ik droomde van liefde voor liefde,
En van een mooie meid,
Van harten en van kussen, Van
zegen en zaligheid.

En toen de hanen kraiden,
Ontwaakte ik weer vlug. Nu zit
ik in mijn eentje En denk aan
die droom terug.

Ik sluit opnieuw de ogen, Mijn
hart slaat nog zo warm.
Zal ooit een ijsbloem gaan bloeien? Wanneer
ligt mijn lief in mijn arm?

Eenzaamheid

Zoals een donk're dreigwolk
Door lichte luchten vaart, Als
door de top der sparren
Een heel zwak windje waart:

Zo volg ik stil mijn wegen,
Stap voort met trage voet,
Door 't lichte, blijde leven,
Eenzaam en zonder groet.

Ach, was de lucht zo rustig, Het
licht zo hel maar niet! Toen nog de
stormen woedden, Was ik zo
treurig niet!

De post

Van de straat vandaan een posthoorn klinkt,
Wat heeft het dat het zo hoog opspringt, Mijn
hart?

De post brengt toch geen brief voor jou.
Wat bonk en hoop en zeur je nou, Mijn
hart?

Nou ja, de post komt uit de stad, Waar
ik een heel lief liefje had, Mijn hart!

Je wilt dus nog eens naar die straat En
vragen hoe het daar wel gaat, Mijn hart?

Der greise Kopf

Der Reif hatt' einen weißen Schein
Mir übers Haar gestreuet;
Da glaubt' ich schon ein Greis zu sein Und hab'
mich sehr gefreuet.

Doch bald ist er hinweggetaut,
Hab' wieder schwarze Haare,
Daß mir's vor meiner Jugend graut - Wie weit
noch bis zur Bahre!

Vom Abendrot zum Morgenlicht Ward mancher
Kopf zum Greise. Wer glaubt's? und meiner
ward es nicht Auf dieser ganzen Reise!

Die Krähe

Eine Krähe war mit mir
Aus der Stadt gezogen,
Ist bis heute für und für
Um mein Haupt geflogen.

Krähe, wunderliches Tier,
Willst mich nicht verlassen? Meinst wohl,
bald als Beute hier Meinen Leib zu fassen?

Nun, es wird nicht weit mehr geh'n An dem
Wanderstabe. Krähe, laß mich endlich
seh'n Treue bis zum Grabe!

Letzte Hoffnung

Hie und da ist an den Bäumen Manches
bunte Blatt zu seh'n,
Und ich bleibe vor den Bäumen Oftmals
in Gedanken steh'n.

Schaue nach dem einen Blatte,
Hänge meine Hoffnung dran;
Spielt der Wind mit meinem Blatte, Zitr'
ich, was ich zittern kann.

Ach, und fällt das Blatt zu Boden,
Fällt mit ihm die Hoffnung ab; Fall'
ich selber mit zu Boden,
Wein' auf meiner Hoffnung Grab.

Het grijze hoofd

De rijp had 's nachts een witte schijn
Mij over 't haar geweven;
Daar dacht ik al stokoud te zijn En
was dat graag gebleven.

Doch weldra is hij weggedood, Mijn
haar is zwart weer, kijk maar. Ik ben
weer in mijn jeugd gekooïd – Hoe ver
nog naar mijn lijkbaar!

Van avondrood tot morgenlicht Schijnt
menig hoofd te grijzen. Is 't waar? Het
mijne werd niet licht In zoveel dagen
reizen!

De kraai

'n Zwarte kraai was in mijn spoor
Uit de stad getogen, Heeft tot
heden steeds maar door Rond mijn
hoofd gevlogen.

Kraaitje, wonderlijk klein dier,
Moet ik je verjagen? Denk je,
straks als buit van hier, Aan mijn
lijf te knagen?

Wees gerust, het eind komt gauw, 'k
Nader al de haven. Kraai, blij jij mij
eind'lijk trouw, Tot ik ben begraven!

Laatste hoop

Hier en daar zie 'k aan de bomen
Wat verkleurde blaadjes staan, En ik
blijf dan voor de bomen Dikwijls in
gedachten staan.

Kijk dan naar dat ene blaadje, Hang er
al mijn hoop aan op. Speelt de wind
dan met mijn blaadje, Beef ik als een
draadjespop.

Valt dat blad, ach, naar beneden, Valt
daarmee mijn hoop ook af. Ik val zelf
mee naar beneden, Ween, mijn hoop
ligt daar in 't graf.

Im Dorfe

Es bellen die Hunde, es rasseln die Ketten;
Es schlafen die Menschen in ihren Betten,
Träumen sich manches, was sie nicht haben,
Tun sich im Guten und Argen erlaben;

Und morgen früh ist alles zerflossen. Je
nun, sie haben ihr Teil genossen Und
hoffen, was sie noch übrig ließen,
Doch wieder zu finden auf ihren Kissen.

Bellt mich nur fort, ihr wachen Hunde,
Laßt mich nicht ruh'n in der Schlummerstunde!
Ich bin zu Ende mit allen Träumen.
Was will ich unter den Schläfern säumen?

Der stürmische Morgen

Wie hat der Sturm zerrissen
Des Himmels graues Kleid! Die
Wolkenfetzen flattern Umher im
matten Streit.

Und rote Feuerflammen
Zieh'n zwischen ihnen hin;
Das nenn' ich einen Morgen
So recht nach meinem Sinn!

Mein Herz sieht an dem Himmel
Gemalt sein eig'nes Bild - Es
ist nichts als der Winter, Der
Winter kalt und wild!

Täuschung

Ein Licht tanzt freundlich vor mir her,
Ich folg' ihm nach die Kreuz und Quer; Ich folg'
ihm gern und seh's ihm an, Daß es verlockt
den Wandersmann.

Ach ! wer wie ich so elend ist,
Gibt gern sich hin der bunten List,
Die hinter Eis und Nacht und Graus, Ihm weist
ein helles, warmes Haus.

Und eine liebe Seele drin. - Nur Täuschung
ist für mich Gewinn!

Het dorp

Hier blaffen de honden en ramm'len de ketens;
Hier slapen de mensen met kalme gewetens,
Dromen zich dingen die ze ontberens,
't Goed en het kwaad moeten hen amuseren.

En morgen vroeg zijn weg al die dromen,
Nou ja, zij zijn niets tekort gekomen
En hopen wat zij nog overlieten
Toch straks op hun kussen opnieuw te genieten.

Blaf mij maar weg, jullie, wakk're honden, Gun
mij geen rust, al dat slapen is zonde!
Ik heb de buik vol van alle dromen:
Wat blijf ik onder de slapers komen?

De stormachtige morgen

De storm heeft van de hemel Het
gauwe kleed verscheurd! De
wolkenflarden strijden,
Door reuzen rondgesleurd.

En rode, vuur'ge vlammen
Schieten daar tussendoor. Dat
noem ik pas een morgen, Zo stel
ik mij die voor!

Mijn hart ziet aan de hemel Zijn
eigen lot verbeeld. Niets anders
dan de winter, De winter, koud
en wild!

Begoocheling

Een licht danst vriend'lijk voor mij weg,
Ik loop het na langs heg en steg;
Ik volg het graag en weet geheid,
Dat het een zwervend man verleidt.

Ach, wie als ik elk uitzicht mist,
Geeft graag zich over aan de list Die
achter ijs en nachtgespuis Hem wijst
een licht, gezellig huis.

En dan zo'n lieve vrouw daarin. – Illusie is
mijn laatst gewin.

Der Wegweiser

Was vermeid' ich denn die Wege,
Wo die ander'n Wand'rer geh'n, Suche mir
versteckte Stege, Durch verschneite
Felsenhöh'n?

Habe ja doch nichts begangen,
Daß ich Menschen sollte scheu'n, - Welch ein
törichtes Verlangen Treibt mich in die
Wüstenei'n?

Weiser stehen auf den Straßen, Weisen
auf die Städte zu. Und ich wandre
sonder Maßen Ohne Ruh' und suche
Ruh'.

Einen Weiser seh' ich stehen
Unverrückt vor meinem Blick; Eine
Straße muß ich gehen, Die noch keiner
ging zurück.

Das Wirtshaus

Auf einen Totenacker
Hat mich mein Weg gebracht; Allhier
will ich einkehren, Hab ich bei mir
gedacht.

Ihr grünen Totenkränze
Könnt wohl die Zeichen sein, Die
müde Wand'rer laden Ins kühle
Wirtshaus ein.

Sind denn in diesem Hause Die
Kammern all' besetzt? Bin matt zum
Niedersinken, Bin tödlich schwer
verletzt.

O unbarmherz'ge Schenke, Doch
weistest du mich ab? Nun weiter denn,
nur weiter, Mein treuer Wanderstab!

Mut

Fliegt der Schnee mir ins Gesicht, Schüttl'
ich ihn herunter. Wenn mein Herz im
Busen spricht, Sing' ich hell und munter.

Höre nicht, was es mir sagt,
Habe keine Ohren;

De wegwijzer

Wat vermijd ik toch de wegen Waar
de and're trekkers gaan,
Zoek mij steeds verborgen stegen Die
door sneeuw en rotsen gaan?

'k Heb toch waarlijk niets bedreven,
Om voor mensen bang te zijn,
Wat voor dwaas en ijdel streven Drijft
mij naar de woestenij?

Er staan wijzers langs de straten,
Die mij wijzen stad en kust,
Maar ik zwerf 'in alle staten', Rusteloos
op zoek naar rust.

Slechts één wijzer zie ik staan nog,
Onbeweeglijk, star en stug. Slechts
één straat heb ik te gaan nog,
Waarvan niemand kwam terug.

De herberg

Tot op een dodenakker
Heeft mij mijn tocht gebracht;
Hier wil ik wel verblijven, Heb 'k
mijzelf gedacht.

Ja, groene dodenkransen,
Misschien is dit je zin: roep
moede zwervers binnen, De
koele herberg in.

Is dan in deze herberg Voor mij
geen meter grond? Mijn
krachten zijn ten einde, 'k Ben
dodelijk gewond.

O harteloze gastheer, Wijs jij me
toch nog af? Vooruit dan maar,
nog verder, Mijn trouwe
wandelstaf!

Moed

Vliegt de sneeuw mij in 't gelaat, 'k
Schud hem uit mijn ogen. Als mijn
hart weer zeuren gaat, Zing ik
opgetogen.

'k Luister niet naar wat het vraagt,
Laat het rustig razen,

Fühle nicht, was es mir klagt, Klagen ist für Toren.

Lustig in die Welt hinein
Gegen Wind und Wetter! Will kein
Gott auf Erden sein, Sind wir selber
Götter!

Die Nebensonnen

Drei Sonnen sah ich am Himmel steh'n,
Hab' lang und fest sie angesehen; Und sie
auch standen da so stier,
Als wollten sie nicht weg von mir.

Ach, meine Sonnen seid ihr nicht!
Schaut ander'n doch ins Angesicht! Ja,
neulich hatt' ich auch wohl drei; Nun sind
hinab die besten zwei.

Ging nur die dritt' erst hinterdrein!
Im Dunkel wird mir wohler sein.

Der Leiermann

Drüben hinterm Dorfe
Steht ein Leiermann
Und mit starren Fingern Dreht er was
er kann.

Barfuß auf dem Eise
Wankt er hin und her
Und sein kleiner Teller Bleibt ihm
immer leer.

Keiner mag ihn hören,
Keiner sieht ihn an,
Und die Hunde knurren Um den
alten Mann.

Und er läßt es gehen,
Alles wie es will, Dreht, und
seine Leier
Steht ihm nimmer still.

Wunderlicher Alter!
Soll ich mit dir geh'n? Willst zu
meinen Liedern Deine Leier dreh'n?

't Laat me koud waarom het klaagt, Klagen
is voor dwazen.

Vrolijk weer de wereld in, Laat de
storm maar komen! Wil 'r geen
God op aarde zijn, Zijn wij zelf
wel goden!

De bijzonnen

Drie zonnen zag ik hoog boven d' aard,
Heb lang en vast ze aangestaard; En
zij ook stonden star op rij,
Als wilden zij niet weg van mij.

Ach, jullie zijn mijn zonnen niet! Beschijn
maar wie je liever ziet!
Ja, onlangs had 'k er ook wel drie; Maar
twee zijn weg, de beste, zie.

Ging maar de derde 'r achteraan!
In 't donker zal 't mij beter gaan.

De draailierman

Boven achter 't dorp, daar
Staat een draailierman,
Met verkleumde vingers Draait hij
wat hij kan.

Blootsvoets op de sneeuwlaag
Hinkt hij heen en weer, In zijn
kleine schotel
Valt geen muntje neer.

Niemand wil hem horen,
Niemand kijkt naar hem, En de
honden grommen Naar zijn
zachte stem.

Hij laat alles komen,
Net zoals het wil, Draait maar
en zijn draailier Staat ook
nimmer stil.

Wonderlijke grijsaard, Gaan we
met z'n twee?
Speel je op je draailier
Dan mijn lied'ren mee?

Die Winterreise

Gedichten van Wilhelm Müller

1. GUTE NACHT

Fremd bin ich eingezogen,
Fremd zieh' ich wieder aus.
Der Mai war mir gewogen
Mit manchem Blumenstrauß.
Das Mädchen sprach von Liebe,
Die Mutter gar von Eh', -
Nun ist die Welt so trübe,
Der Weg gehüllt in Schnee.

Ich kann zu meiner Reisen
Nicht wählen mit der Zeit,
Muß selbst den Weg mir weisen
In dieser Dunkelheit.
Es zieht ein Mondenschatten
Als mein Gefährte mit,
Und auf den weißen Matten
Such' ich des Wildes Tritt.

Was soll ich länger weilen,
Daß man mich trieb hinaus ?
Laß irre Hunde heulen
Vor ihres Herren Haus;
Die Liebe liebt das Wandern -
Gott hat sie so gemacht -
Von einem zu dem andern.
Fein Liebchen, gute Nacht !

Will dich im Traum nicht stören,
Wär schad' um deine Ruh'.
Sollst meinen Tritt nicht hören -
Sacht, sacht die Türe zu !
Schreib im Vorübergehen
Ans Tor dir: Gute Nacht,
Damit du mögest sehen,
An dich hab' ich gedacht.

3. GEFROREN'NE TRÄNEN

Gefrorne Tropfen fallen
Von meinen Wangen ab:
Ob es mir denn entgangen,
Daß ich geweinet hab' ?

Ei Tränen, meine Tränen,
Und seid ihr gar so lau,
Daß ihr erstarrt zu Eise
Wie kühler Morgentau ?

Und dringt doch aus der Quelle
Der Brust so glühend heiß,
Als wolltet ihr zerschmelzen
Des ganzen Winters Eis!

Winterreis

Hertaling van Jan Rot

1. GOEIENACHT

Heb ik dit aan zien komen?
Heb ik dit mis zien gaan?
In mei nog volop dromen,
Hoe blij kwam ik hier aan.
Ik trok in bij mijn meisje,
Haar moeder zei al 'zoon'.
Nu is ons paradijsje
Grijs, koud en monotoon.

Had ik het voor het kiezen,
Dan bleef ik evenmin.
Geen tijd meer te verliezen,
Op weg, het duister in.
Laat noorderzon zich melden,
Haar schaduw als mijn schat.
Dwars over witte velden
Kies ik het hazenpad.

Wat zal ik blijven hangen,
Mijn hoofd al in de strop?
Als schoothondje vervangen
En hop, de schopstoel op.
Ik lijd en jij verveelt je,
Ik weet waar jij op wacht:
Een fris en jong nieuw speeltje...
Dag liefje, goeienacht!

Je ligt zo zoet te dromen,
Een blos op je gezicht.
Mijn nachtmerrie moet komen,
Zacht zacht, de deur goed dicht.
Ik geef je op een briefje
Ons woordje: goeienacht.
Weet jij genoeg. Dag liefje,
Ik heb aan jou gedacht.

3. BEVROREN TRANEN

Bevroren druppels vallen
Kristallen op de grond.
Sporen van ziek verlangen
Die'k op mijn wangen vond.

Zeg tranen, beste tranen,
Zijn jullie echt zo lau
Dat je bevroest als kranen
In een onverwarmd gebouw?

Toch staan als twee vulkanen
Mijn ogen tot de rand
Met kokendhete tranen
Dus zet die sneeuw in brand!

4. ERSTARRUNG

Ich such' im Schnee vergebens
Nach ihrer Tritte Spur,
Wo sie an meinem Arme
Durchstrich die grüne Flur

Ich will den Boden küssen,
Durchdringen Eis und Schnee
Mit meinem heißen Tränen,
Bis ich die Erde seh'.

Wo find' ich eine Blüte,
Wo find' ich grünes Gras
Die Blumen sind erstorben,
Der Rasen sieht so blaß.

Soll denn kein Angedenken
Ich nehmen mit von hier ?
Wenn meine Schmerzen schweigen,
Wer sagt mir dann von ihr ?

Mein Herz ist wie erstorben,
Kalt start ihr Bild darin;
Schmilzt je das Herz mir wieder,
Fließt auch ihr Bild dahin !

5. DER LINDENBAUM

Am Brunnen vor dem Tore
Da steht ein Lindenbaum;
Ich träumt' in seinem Schatten
So manchen süßen Traum

Ich schnitt in seine Rinde
So manches liebe Wort
Es zog in Freud' und Leide
Zu ihm mich immer fort.

Ich muß' auch heute wandern
Vorbei in tiefer Nacht,
Da hab' ich noch im Dunkeln
Die Augen zugemacht.

Und seine Zweige rauschten,
Als riefen sie mir zu:
Komm her zu mir, Geselle,
Hier find'st du deine Ruh' !

Die kalten Winde bliesen
Mir grad' ins Angesicht;
Der Hut flog mir vom Kopfe,
Ich wendete mich nicht.

Nun bin ich manche Stunde
Entfernt von jenem Ort,
Und immer hör' ich's rauschen:
Du fändest Ruhe dort !

4. VERSTIJFD

Waar hebben we gezeten?
Waar hebben we gestaan?
Ik ben geen plek vergeten
Maar wie wijst me ze aan

Ik voel de aarde branden
En graaf in euforie
De sneeuw weg met mijn handen
Tot ik haar voetspoor zie.

Waar stonden nou de rozen?
Ons veldje bij de beek!
Drie dooie dorre struiken,
Het gras een grote bleek...

Wat moet straks mijn geheugen
Met al dit blanco wit?
Want lijkt dit ooit een leugen,
Wie weet dan hoe het zit?

Mijn hart is doodgevroren,
Haar beeld verstijfd in ijs.
Wordt ooit mijn hart herboren,
Smelt ook mijn beeldbewijs.

5. DE LINDE

Wie zocht die kon me vinden:
Ik had mijn eigen boom.
Die ouwe trouwe linde,
Volmaakt voor daggedroom.

De bast droeg onze namen,
Een kras voor elke kus.
Zelfs toen de twijfels kwamen
De linde bood me rust.

Vannacht in 't pikkeduister
Moest ik mijn boom voorbij.
Ik zag niks, maar toch, luister,
Hij ruiste tegen mij:

“Blijf hier voor altijd dromen
In voor- en tegenspoed
Een plek onder de bomen
Hieronder lig je goed!”

De wind sneed door mijn wangen
Ik heb het getrotseerd,
Mijn muts bleef ergens hangen,
Ik ben niet omgekeerd.

Al ver van mijn beminde,
De morgen tegemoet,
Hoor ik nog steeds die linde:
Daaronder lag je goed

11. FRÜHLINGSTRAUM

Ich träumte von bunten Blumen,
So wie sie wohl blühen im Mai;
Ich träumte von grünen Wiesen,
Von lustigem Vogelgeschrei.

Und als die Hähne krächten,
Da ward mein Auge wach;
Da war es kalt und finster,
Es schrien die Raben vom Dach.

Doch an den Fensterscheiben,
Wer malte die Blätter da ?
Ihr lacht wohl über den Träumer,
Der Blumen im Winter sah?

Ich träumte von Lieb um Liebe,
Von einer schönen Maid,
Von Herzen und von Küssen,
Von Wonne und Seligkeit.

Und als die Hähne krächten,
Da ward mein Herze wach;
Nun sitz' ich hier alleine
Und denke dem Traume nach.

Die Augen schließ' ich wieder,
Noch schlägt das herz so warm.
Wann grünt ihr Blätter am Fenster ?
Wann halt' ich mein Liebchen im Arm ?

13. DIE POST

Von der Straße her ein Posthorn klingt.
Was hat es, daß es so hoch aufspringt,
Mein Herz ?

Die Post bringt keinen Brief für dich.
Was drängst du denn so wunderbarlich,
Mein Herz ?

Nun ja, die Post kommt aus der Stadt,
Wo ich ein liebes Liebchen hat,
Mein Herz !

Willst wohl einmal hinüberseh'n
Und fragen, wie es dort mag geh'n,
Mein Herz ?

11. LENTEDROOM

De vogelzangkampioenen
Verzamelen zich in de wei;
De spotvogel doet kalkoenen,
De wielewaal jodelt joechei.

Maar als de hanen kraaien
Val ik van 't vinkentouw,
Amaai! dag Vlaamse gaaieren!
Terug van de kauw naar de kou.

De vogels zijn gevlogen,
Toch hoor ik een zacht geluid...
mij, ornithologen,
fluit koning winter uit?

De karekiets karaoke
Klinkt als gepapegaai,
De gors wordt onderbroken:
"Toe, schors 'm, hij zingt te saai!"

Dan kraaien weer die hanen,
Mijn uiltje knapt uiteen.
Als laatste zingen zwanen,
Het eendje is gans alleen

Dan denk ik aan mijn meisje,
De droom vervliegt nu vlug.
Ach, was ik zelf maar een sijsje
Dan floot ik mijn meisje terug...

13. DE POST

Door de bergen klinkt de postiljon,
Wist jij dat zoiets nog rijden kon
Hé joh?

De post heeft heus geen brief voor jou
Wat wil je? Da'k hem tegenhou?
Hé joh!

Oké, de post komt uit de stad,
Waar ik een postadresje had,
Hè joh!

Hoe cryptisch gaat je laatste kus
Per postkoets naar haar brievenbus,
Hé joh?

15. DIE KRÄHE

Eine Krähe war mit mir
Aus der Stadt gezogen,
Ist bis heute für und für
Um mein Haupt geflogen.

Krähe, wunderliches Tier,
Willst mich nicht verlassen ?
Meinst wohl, bald als Beute hier
Meinen Leib zu fassen ?

Nun, es wird nicht weit mehr geh'n
An dem Wanderstabe.
Krähe, laß mich endlich seh'n
Treue bis zum Grabe !

24. DER LEIERMANN

Drüben hinterm Dorfe
Steht ein Leiermann
Und mit starren Fingern
Dreht er was er kann.

Barfuß auf dem Eise
Wankt er hin und her
Und sein kleiner Teller
Bleibt ihm immer leer.

Keiner mag ihn hören,
Keiner sieht ihn an,
Und die Hunde knurren
Um den alten Mann.

Und er läßt es gehen,
Alles wie es will,
Dreht, und seine Leier
Steht ihm nimmer still.

Wunderlicher Alter !
Soll ich mit dir geh'n ?
Willst zu meinen Liedern
Deine Leier dreh'n?

15. De KRAAI

Valse kraai, zo uit de stad
Met mij mee gevlogen
Elke kronkel op mijn pad
Zien je argusogen.

Aasgier, vers ben ik het best,
Laat je mij niet stikken?
Roofdier, in je kraaiennest,
Kom nou lijkenpikken!

Ja, dat moet het einde zijn
Zo op mij te azen.
Wat weerhoudt je nu vast mijn
Kraaienmars te blazen?

24. DE SPEELMAN

Net als ik vertrek hier
Klinkt de slotmuziek
Zwerver met je draailier
Wat een romantiek

Luister dan en huiver
Want die man is goed
Toch valt er geen stuiver
In zijn oude hoed.

Koud en niks te vreten
Werkt op sentiment,
Maar geen hond wil weten
Van zo'n ouwe vent.

Hem kan het niet schelen,
Ook al draait hij door.
Als hij maar kan spelen,
Draait hij rustig door.

Wonderlijke speelman,
Stap maar van het ijs...
Zwaarste onderdeel van
Ieders Winterreis!